

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ НЕОБХІДНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ФАХІВЦЯ ЗІ СХІДНИХ ЄДИНОБОРСТВ

Стаття присвячена факторному аналізу професійних здібностей фахівців зі східних єдиноборств з урахуванням їх рухових та психолого-педагогічних якостей. Визначені певні вимоги до обсягу необхідних знань, якими повинен володіти фахівець зі східного єдиноборства.

Ключові слова: фактори, структура, вміст, модель, рівень, професійна підготовленість, східні єдиноборства.

Стаття рассматривает факторный анализ профессиональных способностей специалистов по восточным единоборствам с учетом их двигательных и психолого-педагогических качеств. Определены некоторые требования к объему необходимых знаний, которыми должен владеть специалист по восточному единоборству.

Ключевые слова: факторы, структура, содержание, модель, уровень, профессиональная подготовленность, восточные единоборства.

The factor analysis of professional capabilities of specialists was in-process conducted on east single combats taking into account their motive and psychological and pedagogical internalss. Certain certain requirements are to the volume of necessary knowledge which a specialist must own on an east single combat.

Key words: factors, structure, content, model, level, professional preparedness, east single combats.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. В Україні з кожним роком усе більше зростає популярність різних видів єдиноборств, а також вихід на арену маловідомих і таких, що ще не мають великої популярності видів східної боротьби (у даному випадку мова йде про такі древні види японської боротьби, як сумо, айкідо і про відносно молоді види східного єдиноборства – сейкендо, тхеквондо).

У контексті означеної проблеми підготовка фахівців зі східних єдиноборств особливо актуальна. У провідних спеціальних навчальних закладах накопичений значний досвід підготовки фахівців із дзюдо. Разом із тим поява нових східних видів єдиноборств – айкідо, тхеквондо та ін. і постійно зростаюча до них зацікавленість привели до того, що в цілому ряді навчальних закладів розпочалася підготовка фахівців із цих різновидів боротьби. Цей факт змушує звернутися до проблеми й поглянути на неї з урахуванням тих позицій, які не враховувались у навчальних і робочих програмах попередніх років.

Наразі в науково-методичній літературі модель професійної підготовленості фахівця з фізичного виховання і спорту розглядається неоднозначно. Ряд авторів [1; 2; 4; 5; 6; 7; 8] вважає, що в основі професійної підготовки фахівця повинна лежати модель його діяльності, оскільки вона є еталоном, що відображає соціальні вимоги до конкретної професії. У той же час професія тренера-викладача передбачає творчу активність фахівця [3; 9; 10; 11].

Відомо, що східні єдиноборства мають як прикладне, спортивне, так і оздоровче значення. При цьому інтереси до різних форм занять східним єдиноборством часто змінюються, що вимагає внесення суттєвих коректив до процесу підготовки фахівців.

Очевидним є те, що тренер зі східних єдиноборств повинен володіти широким спектром медико-біологічних, психологічних, методичних знань і мати широкий загальнокультурний світогляд, що включає знання в суміжних сферах діяльності, а також володіти навиками складання тренувальних програм для різних контингентів

відповідно до їх вікового, статевого та функціонального статусу. Як правило, тренери-викладачі зі східних єдиноборств повинні мати вищу освіту, вчені ступені із широким діапазоном знань із конкретного напрямку діяльності [3; 5; 6].

Мета роботи – вивчення деяких факторів, що визначають кваліфікаційний рівень професійної підготовленості фахівця (тренера) зі східного єдиноборства.

Методи дослідження: для реалізації поставленої мети нами використано опитування 45 тренерів зі східних єдиноборств, у тому числі 15 зарубіжних фахівців (Росія).

Результати дослідження. З метою виявлення особливостей, що впливають на процес підготовки фахівців, нами був проведений аналіз професійної діяльності тренерів-викладачів вітчизняних і зарубіжних шкіл із різних видів східних єдиноборств. Аналіз отриманих даних дозволяє подати складові частини професійної підготовленості фахівця зі східного єдиноборства в такому вигляді.

Спортивна кваліфікація, спортивні досягнення й кондиція – усі ці компоненти є складовими частинами блоку рухової підготовленості, де кондиція (фізична підготовленість) дозволяє освоювати технічні дії, необхідні для підвищення майстерності, тобто здобуття й підвищення спортивної кваліфікації. Спортивні досягнення (результати змагань) залежать від рівня спортивної майстерності: чим вище спортивна кваліфікація, тим вище ранг змагань, в яких можлива участь.

У той же час рухова підготовленість для фахівця зі східного єдиноборства є базовим фундаментом діяльності. Не опанувавши певний обсяг техніки, неможливо навчати інших.

Рис. 1. Складові професійної підготовленості фахівця зі східного єдиноборства

Педагогічні здібності й особисті якості утворюють блок психолого-педагогічної підготовленості фахівця (як зі східного єдиноборства, так і в галузі фізичного виховання і спорту). Успіх психолого-педагогічної діяльності тренера залежить не лише від його здібностей, але й від ставлення до роботи, від прагнення вдосконалювати знання, уміння і навички.

За даними досліджень, проведених серед єдиноборців (боротьба вільна, класична і самбо; дзюдо; карате, кікбоксинг), причиною переходу від одного тренера до іншого в 71,2% випадків є недостатній рівень професійних знань і досвіду, що не дозволяє забезпечувати подальше зростання спортивних результатів [3].

Разом із тим відомо, що якість підготовленості фахівців зі спортивного тренування багато в чому зумовлена рівнем їх знань теорії й методики конкретної дисципліни. Лише на основі набутих знань діяльність може мати креативний ха-

рактер, що дозволяє знаходити нестандартні рішення в проблемних ситуаціях, а також самостійно вибирати способи реалізації рухової задачі.

Унаслідок аналізу досвіду фахівців визначилася трирівнева модель професійної підготовленості фахівця зі східного єдиноборства.

Перший рівень є фундаментом діяльності, його основою, базою. Для того, щоб опанувати техніку обраного виду єдиноборства, необхідно передусім мати достатню фізичну підготовленість (кондицію). Не володіючи належним рівнем фізичної і техніко-тактичної підготовки, неможливо ефективно здійснювати навчання інших. Підтримуючи свою спортивну кваліфікацію, фахівець покращує й рухову підготовленість, причому не тільки кількісно, але і якісно, створює належні передумови для творчої реалізації навчально-тренувальних завдань. Саме тому рухова підготовленість лежить в основі моделі фахівця зі східного єдиноборства.

Другий рівень – це психолого-педагогічна підготовленість. Професія педагога передбачає наявність педагогічних здібностей і професійно важливих якостей, які необхідні для передачі учням рухового досвіду (для навчання техніці обраного виду єдиноборства й підвищення рівня фізичного стану).

Третій рівень відображає спеціальну теоретичну підготовленість. Для того, щоб бути фахівцем, не достатньо володіти технікою й мати здібності до навчання, потрібно ще знати, де і як їх застосовувати. Маючи спеціальні знання, тренер здатний управляти тренувальним процесом, конструювати його відповідно до цілей і завдань, а також досліджувати вплив різних факторів на результати вихованців і знаходити шляхи вирішення виникаючих проблем.

У процесі дослідження виявлено структуру фактора рухової підготовленості фахівця зі східного єдиноборства (табл. 1).

В основі рухової підготовленості фахівця лежить кваліфіковане володіння технікою обраного виду єдиноборства. Як окрему складову рухової підготовленості респондентами було виділено вміння продемонструвати рух (прийом) різними способами. Це вміння базується на кваліфікованому володінні технікою. Водночас рівень спортивної кваліфікації фахівця повинен відповідати цілям і завданням тренувального процесу.

Таблиця 1

Фактори рухової підготовленості фахівця зі східного єдиноборства

№	Фактори	%
1.	Кваліфіковане володіння технікою обраного виду єдиноборства	27
2.	Уміння швидко знаходити і/або ухвалювати правильне рішення, відповідно до ситуації	19
3.	Уміння продемонструвати рух (прийом) швидко, повільно, по частках	18
4.	Високий рівень фізичного стану	13
5.	Володіння прийомами страхівки і самострахівки	13
6.	Володіння двома-трьома додатковими видами єдиноборства (спорту)	10

Належний фізичний стан дозволяє фахівцю постійно підтримувати свою технічну майстерність, демонструвати прийоми боротьби різними способами й особистим прикладом переконувати учнів у можливості досягнення успіху. Важливим є володіння додатковими видами єдиноборства, що дозволяє провести аналогії зі спорідненими видами, зробити заняття цікавішими та пізнавальними. Психолого-пе-

дагогічна підготовленість фахівця зі східного єдиноборства передбачає певні вимоги до особистісних якостей тренера, відповідність цих якостей педагогічній діяльності. Як найбільш значущі серед професійно важливих якостей можна виділити: професійну компетентність і здатність навчити інших, вимогливість, інтелектуальні, етичні якості.

Висновки

1. Отже, у результаті проведених досліджень визначена структура необхідних знань, якими повинен володіти фахівець зі східного єдиноборства. Їх можна згрупувати в такі блоки:

- медико-біологічний (анатомія, фізіологія, спортивна медицина);
- психолого-педагогічний (психологія, педагогіка);
- загальнотеоретичний (ТФВ, біомеханіка, спортивна метрологія);
- методичний, або блок спеціалізації (теорія і методика обраного виду спорту й основи спортивного тренування).

2. Питома вага кожного блоку у структурі теоретико-методичної підготовленості фахівця визначається за його рангом, виявленим у процесі анкетування тренерів. На підставі цих даних можна запропонувати чотирирівневу підсистему, перший рівень якої складають знання з медико-біологічних дисциплін, на другому рівні – блок загальнотеоретичних знань, на третьому – психолого-педагогічні навички, а четвертий представлений спеціальними методичними знаннями, що дозволяють проводити навчально-тренувальний процес.

1. Бойко В. Ф. Физическая подготовка борцов / В. Ф. Бойко, Г. В. Данько. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 224 с.
2. Заяшников С. И. Тайский бокс : учеб.-метод. пособ. – 4-е изд., доп. / С. И. Заяшников – М. : Терра-Спорт, Олимпия Пресс, 2004. – 272 с.
3. Ким В. В. Оздоровительная направленность процесса начальной подготовки в спортивных единоборствах / В. В. Ким, Р. Х. Аминов, Г. С. Хам // Физическая культура : воспитание, образование, тренировка. – 2003. – № 2. – С. 41–45.
4. Корецкий В. М. Профессионально-педагогическая деятельность преподавателя физической культуры : содержание, структура, технология педагогического управления : метод. указания / В. М. Корецкий. – М., 1987. – 90 с.
5. Коротаева Н. В. Взаимоотношения тренера и спортсмена в единоборствах : метод. разработ. для студ., слушат. ВШТ и ФПК РГАФК / Н. В. Коротаева, О. А. Мильштейн, Д. А. Тышлер. – М., 1997. – 20 с.
6. Литманович А. В. Непрерывная подготовка специалистов по восточным единоборствам / А. В. Литманович // Теория и практика физической культуры. – 2005. – № 5. – С. 40–42.
7. Маслов Б. В. Подготовка специалистов по физической культуре и спорту в институтах физической культуры : основы методологии, теории и организации : метод. разработ. для слушат. ФПК / Б. В. Маслов. – М. : ГЦОЛИФК, 1989. – 64 с.
8. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 808 с.
9. Туманян Г. С. Профессия – тренер / Г. С. Туманян // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 1. – С. 27–29.
10. Хозяинов Г. И. Формирование теории обучающей деятельности педагога и применение ее для совершенствования подготовки педагогических кадров : автореф. дис. на соискание учёной степени доктор наук / Г. И. Хозяинов. – М., 1992. – 36 с.
11. Шехов В. Г. Тайский бокс в своё удовольствие : практическое пособие / В. Г. Шехов ; под ред. А. Е. Тараса. – Мн. : Харвест ; М. : АСТ, 2002. – 384 с.

Рецензент: канд. психол. наук **Курилюк С.І.**